

УДК 349.2

<http://doi.org/10.5281/zenodo.2638409>

orcid 0000-0002-0883-9869

© Коваленко О.О., 2018

О.О. Коваленко

**ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЇ ЮРИДИЧНОЇ
ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ
ПЕРШИМ РОБОЧИМ МІСЦЕМ В УМОВАХ
РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

O. Kovalenko

**AS TO THE EFFECTIVENESS OF THE LEGAL
GUARANTEE OF PROVIDING YOUNG
PEOPLE WITH THE FIRST JOB UNDER
MARKET ECONOMY CONDITIONS**

Анотація. Метою наукової статті є характеристика ефективності дії юридичної гарантії забезпечення молоді першим робочим місцем в умовах ринкової економіки. Автор відмічає, що ефективним включенням молоді в життєдіяльність суспільства є реалізація права на працю, яка відбувається за рахунок юридичної гарантії першого робочого місця. Обґрунтовується думка про непересічне значення правової конструкції першого робочого місця. Доводиться, що перше робоче місце – це значуща ланка у ланцюгу соціалізації людини, соціального становлення та розвитку молоді, а функціонування його як юридичної гарантії забезпечення молоді першим робочим місцем у сучасних умовах ринкової економіки в Україні може бути ефективним за умови надійного двостороннього зв'язку між державою, роботодавцями та закладами освіти.

Ключові слова: молодь, право на працю, юридичні гарантії права на працю, перше робоче місце, підходяща робота, працевлаштування, зайнятість, безробіття.

Аннотация. Целью научной статьи является характеристика эффективности действия юридической гарантии обеспечения молодежи первым рабочим местом в условиях рыночной экономики. Автор отмечает, что эффективным включением молодежи в жизнедеятельность общества является реализация права на труд, которое происходит за счет юридической гарантии первого рабочего места. Обосновывается мнение о важнейшем значении правовой конструкции первого рабочего места. Доказывается, что первое рабочее место – это значимое звено в цепи социализации человека, социального становления и развития молодежи, а функционирование его как юридической гарантии обеспечения молодежи первым рабочим местом в современных условиях рыночной экономики в Украине может быть эффективным при условии надежной двусторонней связи между государством, работодателями и учебными заведениями.

Ключевые слова: молодежь, право на труд, юридические гарантии права на труд, первое рабочее место, подходящая работа, трудоустройство, занятость, безработица.

Abstract. The purpose of the scientific article is to characterize the effectiveness of the legal guarantee of providing young people with the first workplace in a market economy. The

author notes that the effective inclusion of young people in the life of society is the realization of the right to work, which takes place at the expense of the legal guarantee of the first workplace. The idea of the indisputable significance of the legal structure of the first workplace is substantiated. It turns out that the first workplace is a significant link in the chain of socialization of man, social formation and development of youth, and its functioning as a legal guarantee of providing young people with the first workplace in the current conditions of a market economy in Ukraine can be effective provided reliable bilateral communication between state, employers and educational institutions.

Key words: youth, the right to work, legal guarantees of the right to work, the first workplace, suitable work, employment, unemployment.

Постановка проблеми. Україна знаходиться на шляху реформ, здійснення яких потребує не один рік, тому основи, що закладаються сьогодні, будуть реалізуватися протягом ще багатьох років. Молодь є енергійною рушійною силою, якій належить визначальна роль у розвитку суспільства. Українська молодь налаштована на реформаторські зміни в країні і наполегливо долучається до їх реалізації [1]. Однак, це налаштування, що ґрунтується на існуючому у молоді інтересі до заявлених змін, має живитися увагою держави до проблем молоді та бажанням їх вирішувати. Тому і молодь, і держава є незмінними учасниками спільного, єдиного руху, в якому кожен грає свою роль, маючи певні обов'язки та реалізуючи свої права.

Особливу роль держава має приділяти проблемам працевлаштування та реалізації права молоді на працю, адже саме праця є тією діяльністю, в якій зацікавлені і держава, і молодь, бо результати цієї діяльності утворюють основу для існування та розвитку обох зазначених суб'єктів. Тому і держава, і молодь мають неабиякий інтерес до такої правової конструкції як перше робоче місце.

Аналіз останніх досліджень. У науці, незважаючи на значний науковий інтерес в цілому до проблем правового регулювання реалізації права молоді на працю, забезпечення молоді першим робочим місцем не можна назвати достатньо розробленим питанням. Цій проблемі присвячено поодинокі дослідження минулих років (навіть ще до вступу в законну силу чинного Закону України «Про зайнятість») В.С. Венедиктова [2], Д.О. Карпенка [3], О.О. Коваленко [4, 5], А.С. Якубової [6]. А тому означене обумовлює необхідність нових сучасних наукових розвідок у вказаному напрямі.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Мета поданої наукової статті полягає у дослідженні ефективності дії юридичної гарантії забезпечення молоді першим робочим місцем в умовах ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з новим обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Україні прийнято та діє Закон «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», який визначає соціальне становлення молоді як процес різнобічного включення молоді в життєдіяльність суспільства як системи, сприйняття її як елементу цієї системи [7, ст. 1]. Зокрема, таким ефективним включенням молоді в

життєдіяльність суспільства є реалізація права на працю, яка відбувається за рахунок юридичної гарантії першого робочого місця.

Про ефективність саме цієї правової конструкції дозволяють стверджувати практичні наслідки полярного явища – незайнятості молоді у трудовій сфері. «Невирішені проблеми працевлаштування призводять до зростання безробіття серед молоді та зниження рівня життя, спонукають до трудових міграцій, спричиняють втрату мотивації до праці, зміну структури ціннісних орієнтацій й падіння престижності легальної зайнятості» [8].

Зрозуміло, що в сучасних умовах функціонування ринку праці, коли рівень безробіття є високим, самостійно знайти перше робоче місце молоді є для неї суттєвою проблемою. Тому у сучасних умовах ринкової економіки важливим елементом механізму забезпечення юридичною гарантією реалізації права на працю молоді – першого робочого місця є допомога держави через Державну службу зайнятості отримати таке місце шляхом квотування робочих місць [9, ч. 1 ст. 14].

Хоча зазначимо, що відповідно до чинного законодавства нема підстав стверджувати що гарантія першого робочого місця буде діяти тільки у разі включення у цей процес державної служби зайнятості. Адже «Перше робоче місце – місце роботи молодих громадян після закінчення будь-якого навчального закладу або припинення навчання в ньому, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової служби або альтернативної (невійськової) служби» [9, ч. 1 ст. 1]. Держава забезпечує працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби. Дворічний строк першого робочого місця обчислюється з урахуванням часу роботи молодого громадянина до призову на строкову військову або альтернативну (невійскову) службу [7, ч. 2 ст. 7].

«Працездатній молоді - громадянам України віком від 15 до 28 років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійних навчально-виховних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової служби, військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу або альтернативної (невійськової) служби надається перше робоче місце на строк не менше двох років» [10, ч.1 ст.197].

Сприяння забезпеченню молоді першим робочим місцем за Законом України «Про зайнятість населення» є одним із заходів щодо сприяння зайнятості населення [9, п.4 ч.2 ст.24]. Тобто у даному випадку, з огляду на визначення поняття зайнятості [9, п.7 ч.1 ст.1], мова йде про те, що державна діяльність через Державну службу зайнятості, яка полягає у сприянні

забезпечення молоді першим робочим місцем, сприяє руху молодої людини у системі суспільства, зміні її соціальних ролей через включення її до не забороненої законодавством діяльності осіб, пов'язаної із задоволенням її особистих та суспільних потреб з метою одержання заробітної плати у грошовій або іншій формі.

Наприкінці 20 століття, коли Україна переживала велику кризу в економіці, в науковій літературі висловлювалась думка, прихильниками якої були Я.М. Шевченко, О.М. Молякко, А.Л. Салатко, що гарантію першого робочого місця потрібно замінити на гарантію забезпечення підходящою роботою [11, с. 241]. Вчені зазначали, що у випадку першого робочого місця мова йде про роботу як певний вид діяльності, тобто про «підходящу роботу», суть і критерії якої визначалися тодішнім Законом України «Про зайнятість населення». А тому це, на їхню думку, надавало підстави для твердження, що у законодавчих актах відсутня конкретизація державних гарантій, що на практиці призводить до «повного знецінення соціальної значущості цих гарантій для молоді» [11, с. 241].

Видається, що як тоді, так і зараз, цю думку навряд чи можна назвати слушною. Між підходящою роботою і першим робочим місцем є суттєва різниця, яка полягає у принципово різному характері цих категорій. Адже підходяща робота спрямована на забезпечення роботою, а перше робоче місце – на забезпечення конкретним робочим місцем, яке дасть стартову можливість для вибору трудової діяльності та розвитку у цій професійній царині, бо надається воно на строк не менш ніж 2 роки, а для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування не може бути змінено за бажанням роботодавця протягом трьох років з моменту початку такої роботи [12, абз. 5 ч. 3 ст. 4]. Отже, підходяща робота є категорією, що розрахована на отримання роботи на загальних підставах, а перше робоче місце втілює в собі специфіку правового статусу молоді, обумовленого підвищеною увагою держави до її підтримки в соціальному становленні і розвитку.

Однак, варто відмітити, що той потенціал, що закладений у правову конструкцію «перше робоче місце», на практиці не реалізується у повному обсязі. Так, незважаючи на те, що кількість вакансій у центрах зайнятості також зростає – з 64 тисяч минулого року до 84 тисяч зараз (це стосується саме вакансій найманих працівників), однак усіх безробітних вони не забезпечать роботою. Тим паче, що вакансії не збігаються з амбіціями молодих людей. В опитуваннях ЗМІ випускники 11 класів зазначають, що не бажають стати трактористами, швачками, працівниками агропромислового комплексу. Водночас таких вакансій найбільше, а зарплату вони пропонують невелику (5–6 тис. грн), про що йдеться в дослідженнях Служби зайнятості [13]. Тому очевидно, що держава має діяти комплексно у вирішенні цих проблем, заохочуючи до співпраці заклади освіти та роботодавців.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Таким чином, значення правової конструкції першого робочого місця непересічне. Перше робоче місце – це значуща ланка у ланцюгу

соціалізації людини, соціального становлення та розвитку молоді, а функціонування його як юридичної гарантії забезпечення молоді першим робочим місцем у сучасних умовах ринкової економіки в Україні може бути ефективним за умови надійного взаємного зв'язку між державою, роботодавцями та закладами освіти. Мова йде про необхідність їх співпраці ще на етапі професійної орієнтації, яка продовжиться на етапі надання освіти і завершиться забезпеченням першим робочим місцем. Формою цієї співпраці мають стати спеціальні програми щодо реалізації права молоді на працю.

Правова конструкція першого робочого місця має ще багато невирішених проблем, які представляють неабиякий інтерес для наукових досліджень, а отже, має перспективи для подальших наукових розвідок.

Література

1. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді: Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні: Верховна Рада України; Постанова від 23.02.2017 р. № 1908-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/1908-19>;
2. Венедиктов В.С. До трудового статусу неповнолітніх в Україні: стан та юридичні гарантії. *Право і безпека: спецвипуск*. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2003. С. 126–144;
3. Карпенко Д.А. Гарантії трудових прав. К.: Політиздат України, 1987. 87 с.;
4. Коваленко О.О. Окремі питання звільнення молодих працівників з першого робочого місця. *Збірник наукових праць. Серія Право*. Х.: ХНАДУ, 2002. Вип. 2. С. 85–89;
5. Коваленко О.О. Особливості звільнення молодих працівників з першого місця роботи. *Збірник наукових праць: Актуальні проблеми державного управління*. 2004. №2 (20): У 2-х ч. Ч.1. С. 154–158;
6. Якубова А.С. Значення допомоги держави у забезпеченні молоді першим робочим місцем у механізмі реалізації права молоді на працю. *Європейські перспективи*. 2012. №4, ч. 2. С. 183–189;
7. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 23 березня 2000 року № 1613-III з урахуванням змін, внесених Законом України 23.03.2004 р. № 1659-IV <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>;
8. Працевлаштування молоді та перше робоче місце – питання обговорення форуму. Офіційний сайт профспілки працівників освіти і науки. 19 серпня 2018 р.: URL: <https://pon.org.ua/novyny/3665-pracevlashtuvannya-molodi-ta-pershe-roboche-misce.html>;
9. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>;
10. Кодекс законів про працю України / Верховна Рада УРСР: Кодекс України; Закон від 10.12.1971 р. № 322-VIII: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08/>;
11. Шевченко Я.М., Моляк О.М., Салатко А.Л. Розвиток цивільного і трудового законодавства в Україні. Харків: Консум, 1999. 272 с.;
12. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV. *Голос України*. 2005. № 23;
13. Перше робоче місце: Чи може українська молодь працевлаштуватися? / СД Платформа: URL: <https://sdplatform.org.ua/blogs/66/perse-roboce-misce-ci-moze-ukrainska-molod-pracevlastuvatis>.